

Les torres canetenques a l'entorn de la zona urbana del Castellet

Sergi Alcalde i Vilà

Centre d'Estudis Canetencs

Watchtowers of Canet de Mar in the urban area of Castellet

La intenció d'aquest article és la d'enumerar les torres de defensa canetenques localitzades fins a dia d'avui, corresponents als segles XVI i XVII, que serviren de protecció i resguard durant els continus atacs pirates a les costes maresmenques. Alhora també intenta plasmar totes les dades localitzades de cada construcció defensiva, així com la situació que ocupaven a l'actual terme de Canet, mostrant la particularitat que la gran majoria es localitzaven als contorns del barri del Castellet. Igualment, identifica les construccions segons el seu promotor, ja fossin de caràcter comunal o veïnal, o de caràcter privat.

Paraules Clau: Torres de defensa, torres de moros, pirateria, barri del Castellet, Torre del Consell, Torre de la Universitat, Torre Macià, Can Macià, Torre del carrer Sant Benet, Torre dels Palomeras, Torre del carrer Vall, Torre de Can Manau, Torre del Tudó, Canet de Mar

The aim of this article is to enumerate the watchtowers located up to the present in Canet de Mar. The towers date from the sixteenth and seventeenth centuries and were used for protection and defence during the constant pirate raids on the coast of El Maresme. In addition, it attempts to record all the data found about each defensive construction as well as their location within the present boundaries of Canet de Mar, highlighting the peculiarity that most of them were found in the area of the Castellet neighbourhood. It also classifies each construction according to its type of promoter, either communal or neighbourhood, or private.

Key words: watchtowers, Moorish towers, piracy, neighbourhood of El Castellet, Torre del Consell, Torre de la Universitat, Torre Macià, Can Macià, Torre del carrer Sant Benet, Torre dels Palomeras, Torre del carrer Vall, Torre de Can Manau, Torre del Tudó, Canet de Mar.

La segona meitat del segle XVI quedarà marcat per sempre a l'ànima dels maresmencs. Constitueixen un seguit de dècades en les quals se succeïren repetidament gran nombre d'atacs de pirateria barbaresca a les viles costaneres. L'assetjament de la pirateria a les nostres costes no era un fet inusual, tenim notícies que des del segle XIV les terres catalanes patien incursions no solament d'aquest procedència, sinó també per part de pirates argelians, tunisians i turcs.

S'han documentat atacs de les galeres algerianes a Calella el 1521, a Pineda, l'agost de 1545. El mateix any també atacaren Vilanova de Palafrugells, (actualment Malgrat de Mar) o Calella i Sant Pol el maig de 1551,

aquests darrers sota les ordres del pirata Dragut. El 1558, tornaren a atacar Vilanova de Palafrugells, i al juliol del 1584, la vila de Pineda.

Canet, com la resta de pobles del Maresme nord, intentà fer front a aquests atacs que tantes malvestats i prejudicis els causaven. L'element més important de defensa va ser la construcció de torres de guaita, també adjectivades erròniament com a *torres de moros* que, en realitat, s'haurien hagut de denominar *torres de defensa contra els moros*.

A Canet, trobarem exemples de les dues opcions possibles: l'autoconstrucció d'una torre per part d'una família benestant que pogués assumir l'enorme cost que comportava o les que es feien de forma

col·lectiva, o sigui, per compte del Consell o la Universitat en benefici de tota la vila.

Exemples d'aquest segon cas, els trobem a les torres erigides pels consells de les viles de Vilanova de Palafrúls l'any 1548, la de Calella, el mateix 1548, la d'Arenys de Mar, del 1551, la del Consell de Canet, del 1554, o la de Sant Pol, el mateix any 1554.

El barri del Castellet de Canet

Per trobar l'origen d'un nucli poblacional a la Vall de Canet ens hauríem de remuntar a època romana, mostra del qual són les restes de la Vil·la Romana de Mas Bigues, tot just al darrere de l'actual temple parroquial. Però del segle XVI, el de plena efervescència barbaresca, què en sabem d'aquell Canet?

Abans de constituir un nucli definit, la vall de Canet, pertanyia a la parròquia de Sant Iscle de Vallalta i estava format per una vintena de masies disseminades, els habitants de les quals alternaven, segons la seva proximitat al litoral, les tasques de pagesia i les de pesca.

Durant aquell segle XVI, els petits reductes de concentració poblacional se centraven en quatre zones clarament definides: la zona del Ravalet, pròxim al mas Lleuger, la zona de la Caldeta, en terres del mas Cabanyes, la zona del Turó o Tudó, actualment Castellet, en terrenys del mas Cardona, i la del carrer Bonaire, en terres del mas Janer.

Com hom pot entendre, i a causa de la seva situació, la primera era constituïa per famílies de menestrals i bracers que treballaven la terra, ja fossin amb concessions de parceria o en establiments de terres de poques dimensions, mentre que les restants, la constituïen famílies majoritàriament de mariners i pescadors.

Finalment, aquesta última zona, en les vessants del turó del Castellet, i dels carrers Bonaire i Torrent de Lledoners, travessada pel mig per l'antic carrer Major, es configurarà com el nucli amb més significació i pes de la vall. A partir de finals del segle XVI, amb l'atorgament del privilegi d'Universitat a la vila de Canet, aquest va ser l'indret on es feia el mercat perquè era divisor dels quarts o cantons en què es dividia la vila i on la majoria de famílies destacades edificarien les seves cases.

No és estrany, doncs, que al voltant d'aquest barri s'hagin localitzat gairebé la totalitat de les torres de defensa de Canet.

La Torre del Consell o de la Universitat

És la torre més antiga de les documentades a la nostra vila. És la del comú, construcció promoguda per la major part dels habitants de la vall.

La seva estructura es composava per la unió de 3 cilindres, un de major dimensió, gairebé 12 metres de diàmetre, i dos de menors, d'aproximadament 5 metres, annexats a l'extrem nord del cilindre prin-

cipal. L'alçada total era de 11 metres i els murs, en el cas del cos principal, superaven els 2,40 metres de gruix. A l'interior dels dos cilindres laterals, hi havia unes escales de cargol que permetien l'accés al primer pis i a la coberta. L'entrada es feia per una petita porta situada a la planta baixa, flanquejada pels dos cilindres menors. Sobre aquesta porta, i a l'alçada del primer pis, hi havia un matacà per protegir-ne l'accés.

La localització era al capdavall del torrent de Lledoners, en les terres del mas Cabanyes. Per trobar les primeres referències d'aquesta torre, hem de recular a l'any 1540, quan al 16 de juliol, Bernat Cabanyes, pagès i hereu del mas Cabanyes va establir¹ en emfiteusi al també canetenc Tomàs Cabanyes «*un tros de terra per fer-hi o construir-hi casa o cases, de la terra fins al cel*» que va separar d'un espai de terreny més gran anomenat Camp de Sant Feliu.² Aquesta peça feia d'amplada 21 canes de llana i de llargada arribava fins al litoral marítim. Afrontava a orient amb l'honor d'en Gener, passant-hi pel mig el carrer públic o torrent (actual torrent de Lledoners), a migdia amb el litoral del mar, a occident amb la resta de l'honor de l'establidor, i a cerç amb l'honor de Pere Misser que, anteriorment, també havia estat de l'establidor.

Aquest establiment, tot i no parlar de la torre, serà una dada interessant en la controvèrsia que, uns anys més tard, originarà el valor de l'expropiació del terreny per a la seva construcció. La primera constància documental de l'existència de la torre, o de la seva construcció almenys, és del 31 de juliol de 1554, quan «*Joan Juyol, Joan Vendrell, Benet Goday, Bartomeu Andreu, pagesos, Jaume Macià, pescador, Bernardí Estrader, corder, i Jaume Janer, fuster, síndics de la universitat d'homes i parroquians de la ribera i parròquia de Sant Pere i Sant Pau de la vall de Canet*» davant la manca de liquiditat es veuen forçats a vendre a Pere Gibert, del mas Gibert de Torrentbó d'Arenys de Munt, un censal mort de 200 lliures per a la construcció de la «*torre de la universitat, recentment començada al litoral del mar*».³ L'interès econòmic que els vilatans de la ribera de Canet haurien de pagar cada any, a fi de retornar la quantitat inicial, era de 200 sous.⁴

I és que el cost d'aquestes edificacions descomunals, en molts casos era desorbitat per als habitants de les viles com les nostres. Per poder assumir aquestes despeses, es creaven *censals* que no deixaven de ser préstecs a molt llarg termini i que garantien una certa liquiditat instantània. I en les ocasions que ja no hi havia més remei es creaven *talls* i impostos que repercutien segons l'estatus adquisitiu i els beneficis del treball de cada família.

Malgrat les dificultats econòmiques de l'època, per fer front al pagament anual dels interessos, els veïns de la ribera de Canet van haver de crear l'impost o tall del vintè.⁵

Quatre anys més tard i encara amb la construcció de la torre en curs, continuaven fent front anualment

al contracte del 1554, tal i com ho reflecteix l'època⁶ del 28 de març de 1558, signada pel mateix Pere Gibert del veïnat de Torrentbó, en la qual reconeix haver rebut de «Bernat Estrader, corder, Jaume Macià, pescador, Joan Juyol, Benet Goday, Joan Vendrell i Bartomeu Andreu, pagesos de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau de la vall de Canet, síndics i procuradors de la universitat de les dites vall i parròquia de Canet, en presència de Jaume Janer, fuster, clavari i receptor dels emoluments de la vintena de la vall de Canet, i Antoni Janer, fill seu» la meitat dels 200 sous de pensió anual d'aquell censal mort que havien creat per valor de 200 lliures.⁷

Una dada curiosa, relacionada amb el pagament anual dels interessos del censal, la trobem un any més tard, a principis del mes de gener de 1559. Com és fàcil d'entendre, els habitants de la vall de Canet no havien pogut fer front a la devolució de la totalitat del censal (200 lliures) i per tant havien de continuar pagant els 200 sous d'interès anual. Però quelcom succeí perquè els canetencs es mig revoltessin i es neguessin a pagar el tall del vintè.

Arran del conflicte, el corder Antoni Estrader, arrendador d'aquell any del vintè, va trametre una queixa formal a Álvaro Enríquez de Luna, governador i procurador dels vescomtats de Cabrera i Bas on enlairava la queixa pel fet que «considerant la causa tant justa perquè dit vintè fos imposat, xo es per la fabrica de la Torra de Canet», on es demanava i es suplicava que «sien estats els habitants y habitadors en dit lloch de Canet que de assí a endavant hagen de pagar... bé i degudament lo dit vintè». Els síndics de Canet no es feren pregar i reaccionaren queixant-se del greuge que suposava per la població fer front al pagament del tall.⁸

Enríquez de Luna contestà enviant una carta al batlle de Canet per ser publicada «en la plassa publica del lloch i parrochia de Canet» on deia que «ateses y consideradas les grans queixes que al dit Senyor Governador son estades fetes y venen cada dia per los síndichs del lloch de Canet y arrendadors del dit lloch sobre lo mal pagar del dret del vintè que los habitants de dit lloch de Canet son obligats a pagar dels guanys que fan, xo es ab vaixells per mar i pescadors, y guanys de menestrals y pagesos», i ordenava que la gent pagués segons «es conegut en lo albarà y taba que per los síndichs es estat fet».⁹

Vista de la part posterior de la Torre del Consell o Universitat. entre les dues torres bessones s'entreveu l'accés original a la fortificació (BC-Fons Salvany)

D'altra banda, com molt bé explica Francesc Forn,¹⁰ «Al cost de la construcció calia afegir-hi el de la compra o l'expropiació de les terres on s'havia d'aixecar la torre... això no sempre acabà en un acord». A Canet, com no és estrany, en tenim un bon exemple. I és que la Torre es començà a construir a l'extrem de ponent del capdavall del torrent de Lledoners, en una porció de la terra que anys abans s'havia establert a Tomàs Cabanyes. D'aquesta manera, la família Cabanyes no devia quedar satisfeta amb el valor que els síndics de Canet els van donar per la compra de la terra «per la torre o fortaleza han fabricada en dita ribera per defensa dels moros» i, fins i tot, tampoc no convenien amb la superfície del terreny comprat. Les tensions van arribar a tal punt que hagué d'intervenir l'autoritat jurisdiccional del terme de Montpalau i, al maig del 1560, vingueren a posar pau Bartomeu March del Rami, de Calella, i Antoni Correu de la vall de Manola, de Pineda, representants del governador dels vescomtats, «deputats i erigits per a estimar el valor de aquella terra que los honorables prohombres i síndics de la parrochia de Canet han presa y termenada». Finalment, acorden que serà terra expropiada «la terra que es termenada des de dita torra tirant dret fins al mar», advertint a Salvador Cabanyes, fill i hereu del difunt Tomàs Cabanyes, mercader, «que dit Cabanyes ni los seus, en ningún temps no pugen demanar cosa ninguna, y es just a Déu y nostres sofrances... y estimem el valor de tota la susdita terra per dits prohombres y síndichs de Canet presa i termenada... en 19 lliures barceloneses».¹¹

Perspectiva de la torre del Consell amb algunes obertures a la planta baixa que modificaven la volumetria inicial de la fortalesa. Dècada de 1920. (BGGP)

La construcció de torres promoguda pels ens municipals no foren casos puntuals. En la majoria de poblacions del litoral nord del Maresme trobem nombrosos exemples. Per tal de garantir unes prestacions semblants i controlar alhora el bon funcionament de les construccions i del material que s'hi hauria d'ubicar, el governador del Vescomtat envià com a inspector i representant seu a Miquel Joan Roger, donzell de Calella. Aquest visità les viles de Canet i Sant Pol, el 24 de maig de 1562.¹² En el cas de la Torre de Canet, sabem que la volumetria general ja estava acabada, malgrat que li mancava algunes zones de la coberta i dels paraments de la part de tramuntana: «*hagen de acabar en dita torra lo porxo, de la manera que us es estat designat, y alcen la paret de una torre en vers tramuntana de alçada set pams, y que hagen de haver igualada conforme lo que es estat donat*». Igualment, també li mancaven bona part del material per al funcionament bèl·lic. Sabem, per exemple, que ja disposava d'una bombardarda situada en la coberta superior. Durant la visita, el donzell Roger, amenaçà «*sots la pena de deu lliures barceloneses*», que abans de deu dies els representants de la vall (sotsbatlle, síndics i homes de la vall) havien d'haver comprat i guardat sota pany en els armaris de la torre «*dos quintars de pólvora de bombardarda, dotze lliures de pólvora fina de arcabús, vint y quatre canas de corda per fer metxa de arcabús*». Així com «*fer unes rodars de bona fus-*

ta per a la pessa de la bombardarda». I per evitar, en casos de setge, la possibilitat de cremar la porta d'accés, recomanava «*que hagen de forrar de ferro les portes de dita torre*».

La negativa dels canetencs a continuar pagant el vintè va seguir uns quants anys més. Trobem un exemple en la missiva que el governador del Vescomtat va trametre, el 21 de març de 1563, a Pere Carnasoltes, l'aleshores «*subatlle del lloch de Canet*», i a Bartomeu Andreu, Jaume Moní, Pere Llauger, Bartomeu Paratge, Guillem Doy, Jaume Misser i Bartomeu Vendrell, pagesos i «*justos representants del comú de dit lloch*», on els recorda «*que no contradigueu en cobrar lo vintè que està imposat en la parrochia de Canet per tots los parrochians y habitants de Canet*» i amenaça tots els vilatans que es neguessin a fer-ho «*de demà dilluns en la Vila de Hostalrich, davant del senyor Governador*», que els multaria amb «*la pena de 60 sous*».¹³

Però, amb la creació d'un censal no n'hi hagué prou per assumir una construcció d'aquelles dimensions, per tant s'hagueren de cercar altres ingressos extraordinaris. D'aquesta naturalesa són els que localitzem l'any 1564, quan els habitants de Canet, representats pels honorables Pere Llauger i Jaume Micer, «*lo present any obrers de la fàbrica parroquial de Sant Pere i Sant Pau*», i Jaume Moní, pagès, i Baromeu Bernoy, mariner com a «*síndics i*

procuradors de la mateixa parròquia», acompanyats per gairebé la totalitat dels caps de casa que habitaven la vall, «atenent i considerant la gran quantitat destinada a construir una fortalesa a la dita Vall prop el litoral del mar... per mor de les incursions de moros» i «prometent que es col·locaran pesas de artilleria i municions», demanen al governador i procurador dels vescomtats de Cabrera i Bas «llicència per arrendar la fleca i taverna», així com la venta «de pa i vi».¹⁴

Malgrat que en algun document se l'anomeni *Torre de Mar*, en la majoria d'ocasions es troba documentada com «Torre del Consell» o «de la Universitat». Aquesta denominació ve donada pel fet que en fou la seva seu, és a dir, el lloc de reunió d'aquest organisme, almenys des del 1599, quan el vescomte Gastó de Montcada i Gralla atorgà als vilatans de Canet el privilegi de constituir la Universitat de la vila.

Aquell mateix any, el rei Felip III autoritzà als jurats de la vila el privilegi d'imposar càrregues al «pa, vi, al forment i altres grans, peixos, roldor, pinyó i altres coses i mercaderies que es puguin vendre, comprar i contractar al terme» per un temps de vint anys. Curiosament, no tothom havia de sotmetre's a aquests impostos, atès que: «hagin de contribuir tant els habitants de Canet com els estranys a la vila, exceptuades les persones religioses, els clergues i altres persones exemptes pel cànon sagrats». Els guanys recaptats pel privilegi es distribuïrien a dos edificis: un per a la construcció de la nova església parroquial de Sant Pere, Sant Pau i Sant Benet, començada a bastir pocs anys

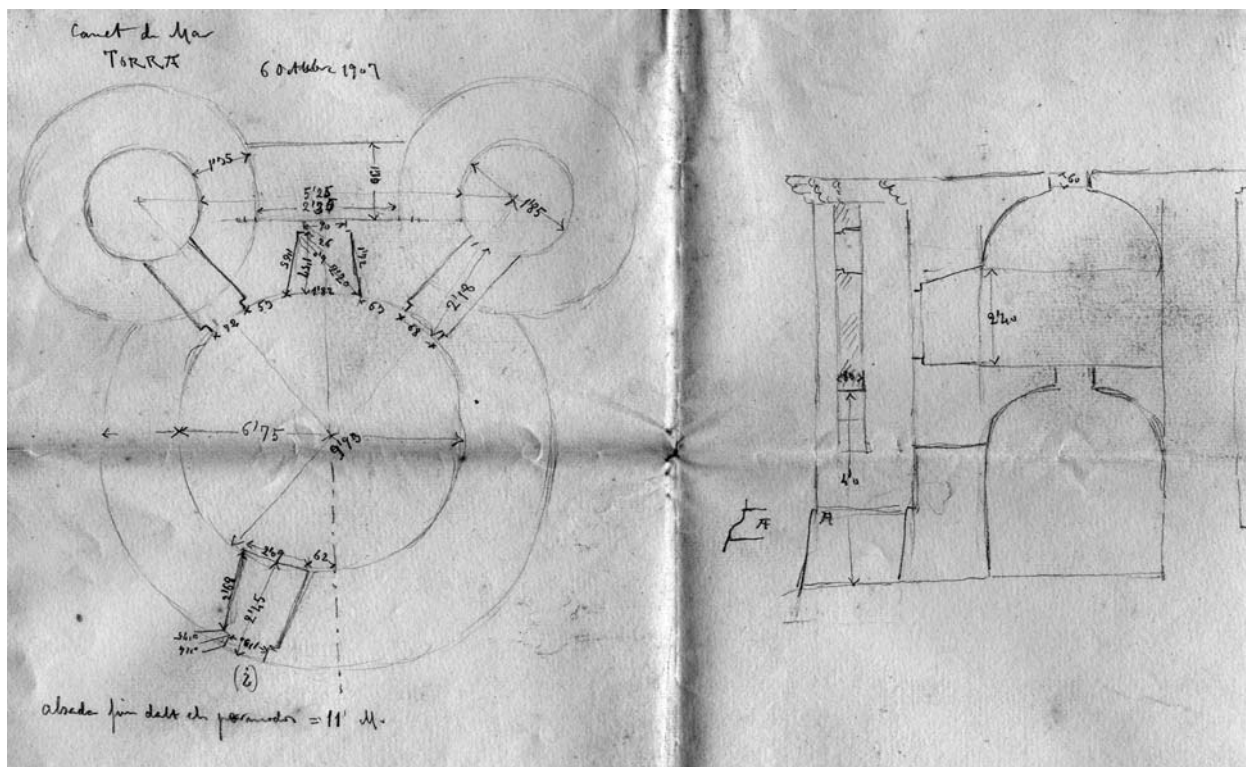
abans, i l'altre, per al manteniment i la conservació de la torre «que la vila té al litoral del mar».¹⁵

En el cas de Canet, com era habitual en la majoria de les poblacions, la Torre de Mar no només servia de fortificació pels casos d'atacs pirates, o de lloc de reunió dels consells municipals, sinó que també s'utilitzà com a lloc de vigia i guaita, especialment per a la detecció o la prevenció de les ràtzies pirates.

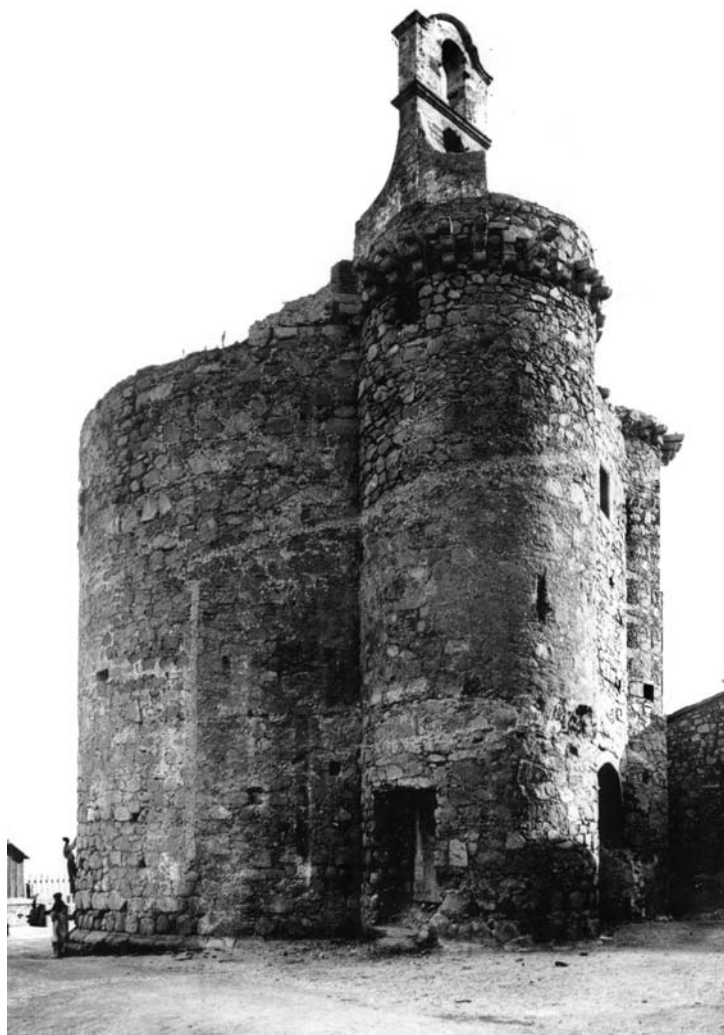
En aquest cas, el vigia tocava una campana situada al capdamunt de la torre, per tal d'alertar i posar en guàrdia la població. Per fer més efectiva l'alarma, la Universitat de Canet, en acta del 15 de juny de 1625,¹⁶ elegí al «mestre Casals, rajoler»,¹⁷ perquè quan s'albiessin embarcacions enemigues i es donés l'avís de campana, recorregués els carrers de la vila tocant el tambor. Per aquells serveis, cobraria 6 lliures, tres per la festa de Sant Pere i Sant Feliu d'agost, i les altres tres, a finals d'any.

La Torre s'utilitzà com a espai de reunió del Consell fins a la Guerra de Successió (1701 - 1714) quan, a causa de l'ús constant com a quarter militar i dependències de l'exèrcit i de fortificació dels atacs d'ambdós bàndols, restà inservible. El Consell hagué de buscar noves seus per a les reunions, ja fos en les cases dels seus membres o en d'altres cases que es llogaven expressament per aquest fi.

Durant el segle XVIII, la torre es rehabilità i es reutilitzà com a lloc de trobada del Consell, però sobretot com a nova seu de la important confraria dels mariners, la de Sant Elm. A partir de llavors, els patrons de la confraria es feren càrrec del manteniment i el funcionament de l'edifici, atès que

Esbossos de presa de mides realitzats per l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner per a la reforma de la torre del Consell. Any 1907. (COAC)

Imponent imatge de la Torre del Consell o de la Universitat. El cos principal ja havia perdut les mènsules de les corseres de remat superior. (CEC)

malauradament els atacs corsaris encara persistien. Trobem documentades diverses compres de material de defensa,¹⁸ com pólvora, cartutxos, bales, dos canons vinguts de Cadis i carretes pels canons. I, fins i tot, la compra de material d'ús diari i institucional,¹⁹ com «adobar la Bandera de Sant Thelm», un nou campanaret d'espada i una nova campana, o teules per reparar la teulada.

Durant el segle XIX i en ple declivi de la confraria, l'Ajuntament tornà a fer-ne ús. L'edifici es trobava amb un pèssim estat de conservació, s'utilitzava únicament com a magatzem municipal i, esporàdicament, com a presó. Fins i tot en ocasions s'obrí per deixar-hi dormir persones sense sostre i indigents.

Entrat el segle XX, pels volts del 1907, s'encarregà un petit projecte de rehabilitació i adequació a l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, però lamentablement aquest no es portà a terme.

L'any 1914 i amb la projecció de la carretera Nacional II seguint el traçat de l'antic camí ral, hi hagueren certes controvèrsies referents al seu enderroc. El nou traçat del vial obligava a vorejar

part del perímetre del gran cos central. Gràcies a la intervenció del Dr. Marià Serra i Font, s'aconseguí salvar-la.

El 15 de gener del 1921, s'aprovà la Reial ordre en què es declarava «*Monumento arquitectónico-artístico la Torre de Can Macià y la Torre de Mar que existent en Canet de Mar, província de Barcelona*»²⁰, pel temor que l'Ajuntament volgués enderrocar-les: «*cuyo derribo no està justificado ni por su estado de conservación, máxime cuando dirigido al Ayuntamiento de Canet se ofrece a efectuar a sus expensas los trabajos de consolidación indispensables*».²¹

Malgrat que semblés que amb aquesta catalogació l'edifici quedaria salvaguardat, els fets tumultuosos de la Guerra Civil del 1936-1939 no el respectaren. Veient-lo com a reducte del domini de l'autoritat vers la població, l'any 1937, i després d'una subhasta pública fracassada d'entre els mestres de cases de la vila per al seu enderroc, s'hagueren d'utilitzar càrregues de dinamita per esfondrar aquells vells murs que havien estat partícips de més de tres-cents anys de vida canetenca.

La Torre de can Macià

En contraposició a les torres construïdes per voluntat d'un ens o una comunitat municipal, les famílies, especialment les que tenien recursos, també es feien construir torres de defensa annexades a les seves propietats o residències. Aquestes, majoritàriament, tenien un ús exclusiu de salvaguarda de les famílies i propietats.

N'és un cas la Torre de can Macià, denominació pel fet que es trobava annexada a la casa pairal d'aquesta família i que en fou la promotora.

Gràcies a les indagacions a l'Arxiu Nacional de Catalunya del company de l'entitat, Jordi Soler Moradell, s'ha pogut localitzar l'autorització que el procurador general del Vescomtat de Cabrera, en nom del vescomte, féu al negociant canetenc Bartomeu Macià.²²

La documentació localitzada és valuosíssima per entendre el procediment que havien de seguir els interessats en la construcció d'una torre pròpia. Segons es pot apreciar, a mitjans de l'any 1562, el canetenc Bartomeu Macià féu una petició a Lluís Enríquez de Cabrera, almirall major de Castella, duc de Medina de Rioseco i vescomte de Cabrera i Bas, per demanar autorització per a la fabricació, a expenses de l'interessat, d'una torre de defensa. Aquests n'estudiaren el cas i el 4 de desembre del 1562 donaren el vistiplau. A finals d'aquell mes, es comunicà verbalment a Macià l'acceptació.

Dos anys després, el mateix Macià, reclama l'autorització per escrit. Així Diego de Marquina,

Postal de principi de segle XX on es pot veure la torre Macià amb el passatge elevat que la connectava amb el casal gòtic d'aquesta família. (CEC)

cada una de les defenses necessàries en aquesta torre per defensar-vos dels esmentats enemics, com per atacar-los».

Gràcies a les fotografies conservades i a les restes que encara avui hi ha de la fonamentació de la torre, sabem que Bartomeu Macià optà per una volumetria de planta circular. La torre, com ja s'ha dit, fou annexada al casal familiar dels Macià, ubicada a la plaça del mateix nom i davant mateix de l'església parroquial de Canet. La torre tenia uns murs de 1,3 metres, la part inferior lleugerament atalussada i s'hi accedia des de la primera planta de la casa mitjançant un pont elevat. El seu coronament superior es rematava amb corseres formades per mènsules esglaonades que sustentaven arcs de mig punt que conformaven un matacà perimetral.

L'any 1915, la casa i la torre foren adquirides per l'Ajuntament de Canet pel preu de 2.400 duros. La torre es mantingué dempeus, però l'antic casal, a conseqüència del lamentable estat de deteriorament, s'hagué d'enderrocar.

Durant l'Alcaldia del Dr. Marià Serra, es promogué la restauració de la torre i va voler reconvertir-la en un

procurador i governador general del Vescomtat de Cabrera, en document signat a Hostalric, a 3 de gener del 1564, ratifica el visticplau dels vescomtes, recordant: «... van donar i concedir que construïssiu i edificuëssiu una torre al costat de la vostra casa o a altres on a vós fos ben vist i de la manera que a vós us semblés, de manera que més fàcilment vós i els vostres pugueu i aconseguir defensar-vos dels turcs i dels infidels de la Santa Fe Catòlica, que cada any intenten venir a l'esmentada vila i parròquia de Canet ... amb la voluntat de devastar-la i arrasar-la, tal i com ja sa vist». I més endavant dóna llibertat a l'autoritzat i a tota la seva descendència perquè «edifiqueu, construïu i erigiu una torre rodona o quadrada de la manera que a vós fos ben vist, i que s'hagués de fer amb torres petites o torrellons que a vós us sigui ben vist, i de perímetre i d'amplada a vós ben vist, i amb totes i

observatori meteorològic i astronòmic per als infants de les escoles municipals. Malgrat el bon interès del Dr. Serra, el canvi de govern municipal propicià que el nou alcalde desestimés la proposta i fins i tot en proposés l'enderroc.

Davant la imminent destrucció, el Dr. Serra i l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner en sol·licitaren la incorporació dins el catàleg de monuments nacionals. Així, el 15 de gener del 1921, s'aprovà la Reial ordre en què es declarava «*Monumento arquitectónico-artístico la Torre de Can Macià y la Torre de Mar que existent en Canet de Mar, provincia de Barcelona*». ²³

Malgrat la catalogació, es té constància que uns quants anys després, l'emmerletat superior ja havia desaparegut, segurament havia estat eliminat pel temor de desprendiments per l'inexistent manteniment ni conservació de l'edifici.

Vista de la zona est de la població de Canet l'any 1916. Amb el cercle blanc es pot veure encara la torre del carrer Sant Benet. (Arxiu Centre Excursionista de Catalunya)

El 23 de febrer del 1924, durant la dictadura del general Primo de Rivera, l'alcalde de Canet incoà un expedient a la «*Delegación de Monumentos*» amb el qual sol·licitava l'enderroc, al·legant que necessitava aquell espai, zones del voltant incloses, per fer un nou mercat. La petició passà a mans de la «*Junta Superior de Excavaciones*» la qual, després de valorar la situació, i defensant la catalogació del 1921, desestimà la petició, tot declarant «*esperando que el digno Ayuntamiento y culto vecindario de Canet de Mar desistan de su empeño*». Tot i aquesta negativa, l'Ajuntament insistí al·legant «*ha quedado hoy reducida a una Fortaleza vulgar y muy repetida en aquella costa, de cuya desaparición no debe temerse merma ni daño para la riqueza artística nacional*» i va afegir que els veïns canetencs veïen amb bon ull aquella proposta, ja que es tractava d'una millora innegable de sanejament i urbanització de l'indret. D'aquesta manera, pel maig de 1925, la «*Real Academia de Bellas Artes de San Fernando*» finalment resolía «*que se autorice el derribo de la torre de Can Maciá*». ²⁴

Amb aquelles expectatives i aprofitant les controvèrsies entre sectors catalanistes, defensors de la restauració i els conservadors que en promulgaven la destrucció, el bell baluard tampoc no resistí gaire temps més. Així, a principis del 1926, fou enderrocada.

La Torre del carrer Sant Benet

Poques dades ens han arribat sobre aquesta torre. Localitzada gràficament a partir d'una fotografia del 1916,²⁵ sabem que era de planta quadrada, amb coberta a una sola aigua cap al vessant sud. A l'extrem superior del parament de la cara nord, hi havia un matacà defensiu, cosa que fa suposar que l'accés era per aquest costat. La factura de la fàbrica era senzilla, per tant devia ser

una torre privada, és a dir, construïda per salvar persones, no era pas una edificació preparada per a una defensa activa.

La torre estava situada al xamfrà entre el torrent de Lledoners i el carrer Sant Benet, dins la propietat de can Lloric. La localització en aquest indret ha propiciat una doble possibilitat: ja fos una torre annexada a una masia o casa o l'expectativa que fos el control d'una porta d'accés al barri del Castellet. Hem de tenir present que el turó del Castellet es perllonga cap a tramuntana, essent aquella zona l'inici dels actuals carrers de Sant Joan i Sant Feliu, que antigament es denominaven «*carrer del Busquet del turó*».

A dia d'avui, es desconeix quina denominació tenia, així com tampoc s'ha documentat quin any es va enderrocar. Per referències orals, semblaria que a principis de la dècada de 1930 la construcció ja no existia.

La Torre dels Palomeras, al carrer Major

L'actual carrer Vall, via que voreja la part inferior del turó del Castellet, formava, des del segle XVII, un dels traçats més concorreguts de la vila. En aquell temps, part d'aquest carrer se l'anomenava «*Carrer Major*» (comprenia part de l'actual carrer Ample i part del carrer Vall, entre els xamfrans del carrer Castanyer i el carrer Bonaire).

No és estrany que en aquell indret, les famílies benestants de la vall, sobretot mercaders, s'hi construïssin els domicilis. Trobem un exemple amb la nissaga dels Palomeras, una família de mercaders i negociants que situaren la residència en un dels habitatges d'aquell vial.

Una dada singular és que a part de les torres de defensa més conegudes (Torre del Consell, Torre Macià) dins el teixit urbà de Canet,

sembla intuir-se que l'existència de torres privades (pròpies d'una família i annexades al seu habitatge) era més usual del que ens pensem.

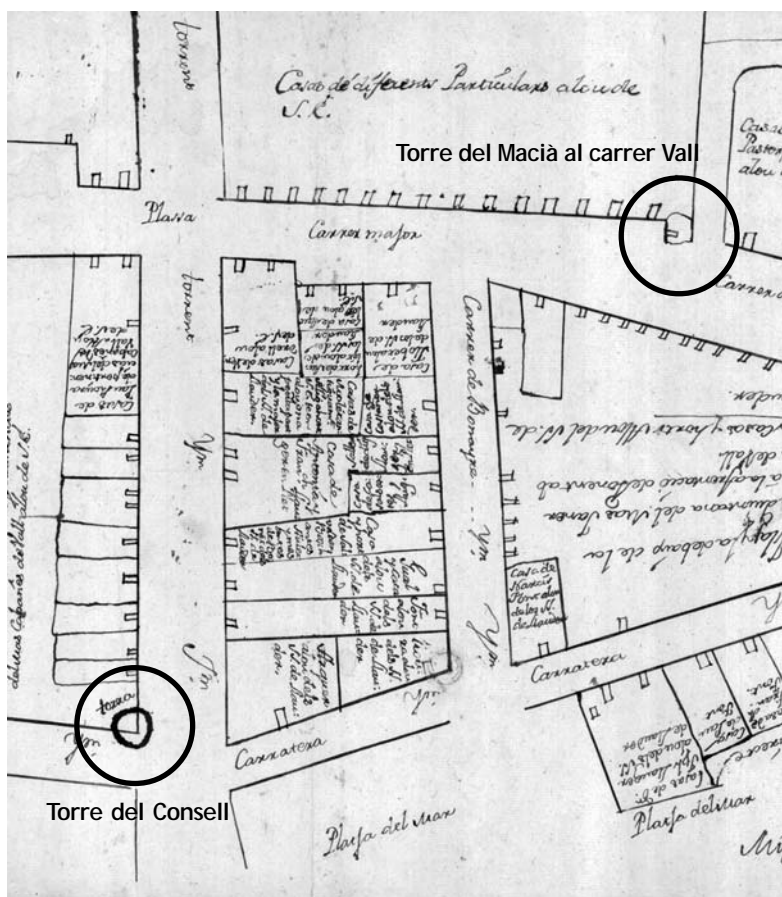
Així, gràcies a l'inventari que va fer Catarina Carbó i Palomeras²⁶ després de la mort del seu pare (1758) sabem que aquesta família també tenia una torre annexada al seu habitatge.²⁷

En la descripció de la casa diu: «una casa de dos cossos, ab sa torra detras lo cos més avall de ella, ab exida, pou i hort detras també de dita casa, situada al carrer Major». Malgrat no saber quin aspecte tenia la torre, és de suposar que seria de planta quadrada, ja que, al llarg de l'inventari, després d'enumerar el reguitzell d'objectes i utensilis de cada estança, arriba el torn de descriure «lo quarto de la torre de dita casa dita den Palomeras». La relació es fa després de les cambres de sobre el celler, la del mig i la de la part posterior del primer pis. Per tant, és d'entendre que l'accés a la torre, com solia passar en la majoria d'ocasions, es feia a través de la primera planta de l'habitatge.

Però potser, el més interessant és veure què es guardava permanentment dins les torres. En aquest cas correspon a objectes d'ús diari, com eren «un llot de pilars vell molt passat, una gerra de posar oli, ... una greixonera xica de aram, deu plats de estany, un gerro y una botija de estany, un caldero de aram, y altra gerra de posar oli», però sobretot els utensilis de més valor de la família, ja fossin documents i escriptures de propietat: «una arquilla ab sos calaixos, dins dits exhisteixen diferents actes en pergamí y papers y altres mes papers que no son actes ab recibos, quatre llibres estampats», però també «un estoig per posar ganivets, y així mateix dins dita arquilla: un anell de araldat, ... un mànech de ganivet de plata, dos culleras y una forquilla de plata, una piqueta també de plata, una imatge del Sant Crhisto de pedra-marbre ab sa caixeta de fusta, dos candeleros de llautó y dos estalvis del mateix,altres tres candeleros de llautó».

La Torre dels Macià, al carrer Vall

Com s'ha comentat anteriorment amb la torre dels Palomeras, el carrer Major -que comprenia part dels actuals carrer Ample i Vall- fou durant el segle XVII un dels punts de més efervescència de la vila. Moltes de

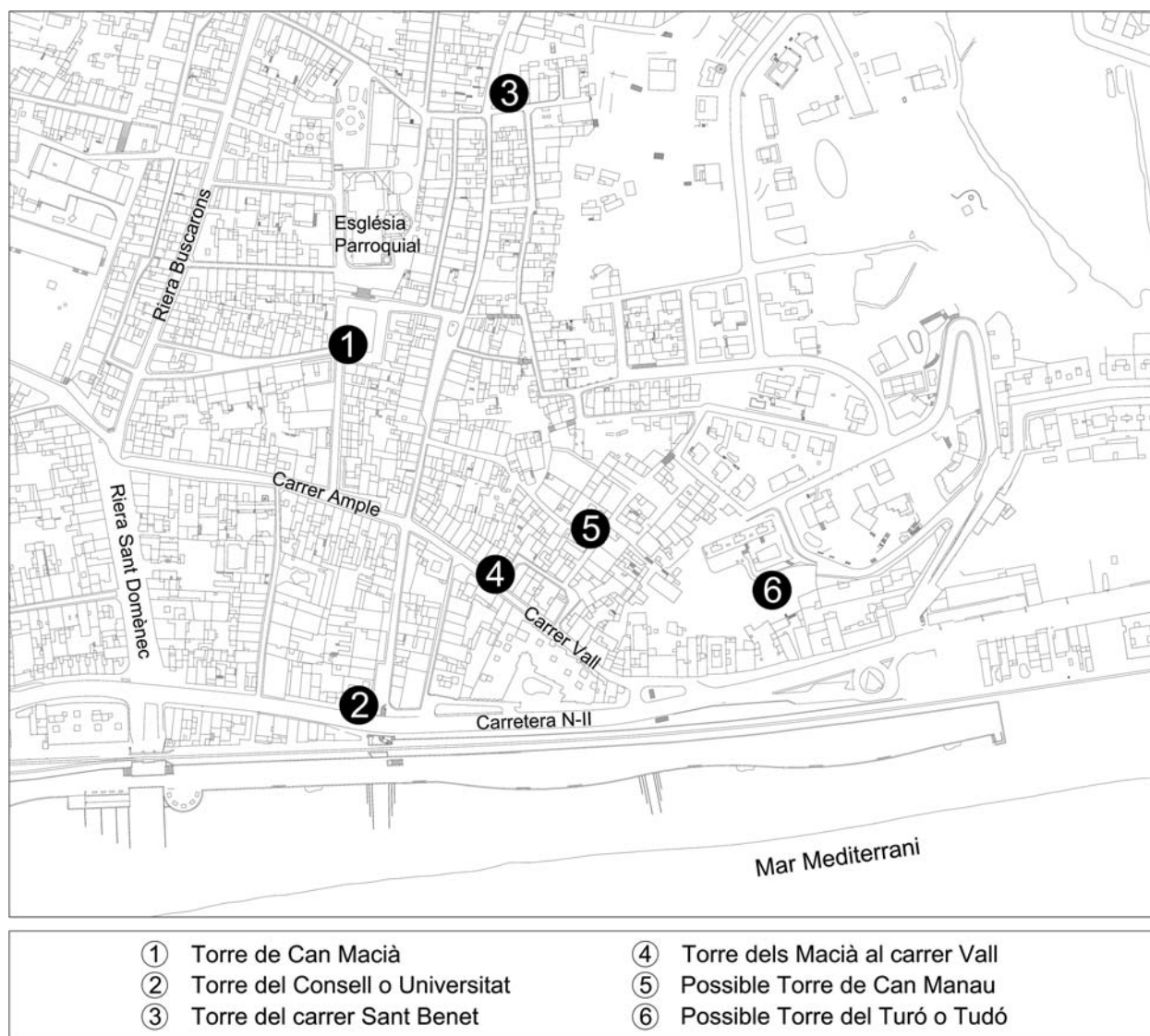

Fragment del càpneu dels March i Figuerola de 1789 on es poden veure la localització de la torre dels Macià al carrer Vall i la Torre del Consell. (ANC)

les seves edificacions eren propietat de famílies adinerades, per tant no és estrany que vagin apareixen noves referències a torres de defensa d'àmbit particular.

Un altre exemple d'aquest fet, el trobem amb l'existència d'una segona torre propietat del llinatge Macià. Aquesta s'ubicava a la part central del carrer Vall, en un punt que estrenyia el pas del carrer, davant mateix de l'antic col·legi Santa Rosa de Lima. La torre feia cantonada amb el carrer Mossèn Cinto Verdager. Fins i tot, per la seva localització, es podria arribar a pensar que estaria relacionada amb una possible torre pròxima al recinte anomenat de can Manau. La relació no seria descabellada si partim de la base que can Manau anteriorment fou el casal dels Vendrell del Turó i com a membres de l'elit adinerada de la població, emparentaren justament amb els Macià.²⁸ Podria tractar-se de propietats dels Vendrell del Turó que per legítimes, donacions, herències o altres llegats hagués anat a parar al patrimoni Macià.

La torre era de planta rodona i el seu cos ocupava part del traçat del carrer. L'any 1787, l'hereu Macià establí el terreny on hi havia hagut la torre al sastre canetenc Fructuós Vila, perquè s'hi construís casa seva.²⁹ L'acte no tindria major transcendència, però l'alineació de la nova façana amb el carrer comportà desavinences amb el Consell, i fins i tot davant la impossibilitat de trobar consens, optaren per

demanar l'opinió al governador de Girona que per aquelles dates es trobava a Arenys de Mar.

D'aquesta manera, localitzem dues actes municipals que fan referència a aquestes controvèrsies, la primera del 28 de març de 1788,³⁰ que explica que «en razón de la nueva fabrica (en referència a la casa) que queda principada de cuenta de Fructuoso Vila, sastre, de la misma Villa, en terreno que antes era propio de Dn. Ignacio Ramón Macià y Moreta, sito en la calle Mayor de la propia Villa, en que antes existia una torre, la que cedió la piedra dicho Macià a favor de la Iglesia»³¹. Pel que sembla, inicialment els regidors interposaren problemàtiques referents al límit de la propietat, per tal que la façana de la nova casa quedés més reculada. Malgrat aquesta oposició inicial, el dia de l'acord, molts d'ells es desentengueren de les seves paraules. Fins i tot, van arribar a l'extrem del regidor Josep Colomer que «dijo entonces que no entendia en el asunto, y que se hiciese lo que pareciere bien».

La segona acta amb referència al terreny on hi havia hagut la torre és del 3 d'abril del mateix any 1788.³² En aquesta acta, Macià, que residia a Vic, a

través del seu procurador Francesc Cabanyes, exposa malhumorat: «que mi principal, de antiquíssima posesión, posee un pedazo de tierra en dicha Villa de Canet, qual estableció a Fructuoso Vila, sastre para el fin de edificar casa en la prestación de censo irredimible de 30 reales... la cual casa que sea, no es ni puede ser en perjuicio de los cuatro malcontentos que han presentado a Vuestra Merced a su antojo lo contrario ni a vecino y al común, pues en la misma calle tienen casa dos de los Regidores que con los demás acordaron la línea donde se fabrica».

Sembla ser que els ànims caldejats de Macià van fer efecte, perquè finalment l'Ajuntament, «como mayor informado e instruido del animo dispondrá lo que en su razón estime conveniente», acabà atorgant el permís d'obres pertinent.

La Torre de can Manau i la del Turó o Tudó

Per últim i per concloure, en la zona del Castellet, ha arribat per via de transmissió oral, la possible existència d'unes altres torres repartides pel turó. Una d'elles seria la de can Manau, torre que podria

ser pròxima al casalot que porta aquest mateix nom. Malgrat no disposar de documentació que n'acrediti la localització, podria tractar-se de la torre abans comentada com *Torre dels Macià al carrer Vall*.

La segona correspondria a la denominada com Torre del Turó o Tudó. Aquesta era la denominació que rebia des d'antuvi la muntanyeta on se situa el barri del Castellet. Lamentablement, tampoc no se'n té constància de la localització, però lligant-ho amb el fet que es trobés dalt del turó, correspondria més aviat a una torre de guaita i comunicació entre pobles veïns, que no pas a una torre de defensa vers possibles atacs corsaris.

A mode de conclusió

Malgrat tenir la certesa que a Canet com a mínim hi hagueren 5 torres documentades, que abraçaven des de la monumentalitat i la singularitat de la Torre del Consell, fins a factures molt més senzilles com la del carrer Sant Benet, i amb la possibilitat que n'hi haguessin d'altres a dia d'avui no localitzades ni documentades, el fet és que no ens n'ha arribat cap fins als nostres dies. Caldria reflexionar, doncs, i intentar respondre'ns: ja estem fent tot el que podem per salvaguardar el patrimoni d'avui, per tal que els que vinguin demà puguin gaudir-ne...?

Bibliografia:

AAVV: *Les Torres de Moros*. Canet de Mar: Editorial Cannelum, 1982

BONET I GARÍ, Lluís: *Les Masies del Maresme*. Barcelona, Centre Excursionista de Catalunya, 1983

FORN, Francesc: *Viure i sobreviure al segle XVI a la Marina de la Selva*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2010

MAS GIBERT, Xavier (2012): «La pirateria que va afligir la nostra comarca». A: *El Sot de l'Aubó*, núm. 39 p. 9-16

SAIZ I XIQUE, Carles: *Imatges retrospectives de Canet*. Canet de Mar, Edicions Els 2 Pins, 1994.

ROIG I GRAU, Jesús: *Les fortificacions medievals del Maresme*. s.l., publicació d'autor, 2006

de durada d'uns quants anys, per recaptar fons per al finançament d'obres de gran envergadura, com esglésies, fortificacions, etc. El fet d'imposar un tall o taxa, en moltes ocasions dilatava en el temps la construcció.

⁶ Àpoca és equivalent a un rebut.

⁷ Document 243 del llibre Col·lecció de pergamins de Canet - Vol. I - Col·lecció d'Estudis de Patrimoni - desembre 2015 (Pergamí 16 del llegat Serra-Viñas de la Biblioteca P. Gual i Pujadas de Canet).

⁸ AHFF Arenys - Notaria de Montpalau - Notari Jaume Josep Coll - Volum 51 - fulls 192r i 192v.

⁹ Ídem.

¹⁰ *Viure i sobreviure al segle XVI a la Marina de la Selva*. Premi Iluro Accèssit 2009.

¹¹ AHFF Arenys - Notaria de Montpalau - Notari Jaume Josep Coll - Volum 51 - fulls 37r i 37v.

¹² AHFF Arenys - Notaria de Montpalau - Notari Jaume Josep Coll - Volum 51 - fulls 123v a 124v.

¹³ AHFF Arenys - Notaria de Montpalau - Notari Jaume Josep Coll - Volum 51 - full 154v.

¹⁴ Pergamí 123 de la Biblioteca de Catalunya - 9 de maig de 1564 - Notari de Montpalau: Jaume Josep Coll.

¹⁵ Document 354 del llibre Col·lecció de pergamins de Canet - Vol. I - Col·lecció d'Estudis de Patrimoni - desembre 2015 (Pergamí 3 de l'Arxiu Municipal de Canet de Mar) de 13 de juliol de 1599. A la part final del document el rei disposa que cada quinquenni, una cinquena part dels beneficis s'havien d'entregar a la Tresoreria Reial.

¹⁶ Arxiu Municipal de Canet de Mar - Llibre 0 del Consell Municipal (1600-1642).

¹⁷ La recerca apunta a que el «mestre Casals, rajoler» seria Francesc Casals, rajoler de professió, nat aproximadament l'any 1573 i mort pel contagi de la pesta bubònica l'any 1653.

¹⁸ Llibre de Comptes 2 de la Confraria de Sant Telm de Canet (1728-1826) - Arxiu Puxant - Digitalització Grup Ramón Rovira.

¹⁹ Ídem.

²⁰ La Gaceta de Madrid, número 15, dissabte 15 de gener del 1921 - pàg. 175 i 176.

²¹ Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi - 11 gener 1921 - Capsa 7 - exp. 7.

²² Arxiu Nacional de Catalunya - Fons Nissaga Milans - Fons 323-3-6-1 (Patrimoni dels Macià) - Trasllat notarial de 24 de setembre de 1777, efectuat pel notari de Canet, Josep Llobet, i els notaris arenyencs Francesc Mora Fontanals, i Cristòfol Arquer Ruhira.

²³ La Gaceta de Madrid, número 15, dissabte 15 de gener del 1921 - pàg. 175 i 176.

²⁴ La Gaceta de Madrid, número 127, dijous 7 de maig de 1925 - pàg. 717 i 718.

²⁵ Centre Excursionista de Catalunya - Fons Frederic Flos - Imatge de Canet de Mar any 1916.

²⁶ Caterina Carbó i Palomeras era filla del mariner Josep Carbó i de Caterina Palomeras, pubilla dels Palomeras de Canet. Sabem que emmaridà dues vegades. En primeres núpcies amb el patró Salvador Carbonell, natural de Mataró, i en segones, amb l'apotecari canetenc Francesc Ferrer i Oller.

²⁷ AHFF Arenys - Notaria de Canet - Notari Antoni Vendrell del Turó - T1201 - fulls 28v a 30r (Canet de Mar, 22 de març del 1758).

²⁸ Jaume Macià Bernoy, hereu dels Macià, emmaridà pels volts del 1582 amb Isabel Vendrell del Turó.

²⁹ AHFF Arenys - Notaria de Canet - Notari Josep Llobet - T1227 - fulls 358v - 360v. (Canet de Mar, 18 d'octubre 1787).

³⁰ Arxiu Municipal de Canet de Mar - Actes Municipals - Llibre 4 (1760-1804) - imatge 97.

³¹ S'ha de tenir present que durant l'últim terç del segle XVIII s'amplià l'església parroquial, construint un nou creuer, un nou presbiteri i dues sagristies.

³² Arxiu Municipal de Canet de Mar - Actes Municipals - Llibre 4 (1760-1804) - imatge 98.

¹ Establiment: contracte pel qual es concedeix un immoble o peça de terra en emfiteusi, en què el senyor o establidor es desprèn del domini útil, que cedeix a l'emfiteuta o establert, i es reserva el domini directe.

² Document 195 del llibre Col·lecció de pergamins de Canet - Vol. I - Col·lecció d'Estudis de Patrimoni - desembre 2015 (Pergamí 155-A de l'Arxiu Parroquial de Canet).

³ Document 237 del llibre Col·lecció de pergamins de Canet - Vol. I - Col·lecció d'Estudis de Patrimoni - desembre 2015 (Pergamí 6 del llegat Serra-Viñas de la Biblioteca P. Gual i Pujadas de Canet).

⁴ L'equivalència era que 1 lliura equivalia a 20 sous.

⁵ Tall o impost del vintè : impost que se solia gravar sobre els beneficis de productes agrícoles i marítims,